

แนวทางพัฒนาการสอนวิชาพลเมือง: แนวคิดและทักษะของพลเมือง ในยุค New Normal

Guidelines for the Development of Teaching Citizenship: Concepts and Skills of Citizens in the New Normal

¹จิตสุภา กิตติผดุง (Jitsupa Kitipadung)

²วทันย ใจบริสุทธิ์ (Watunyu Jaiborisudhi)

¹สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(Innovative Learning Center, Srinakharinwirot University, Thailand)

²สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(Institute of East Asian Studies, Thammasat University, Thailand)

E-mail: jitsupak@g.swu.ac.th, watunyu1979@hotmail.com

Received December 17, 2021; **Revised** February 23, 2022; **Accepted** April 5, 2022

Abstract

The purposes of this research were to study the concepts and skills of citizen development in the New Normal era and examine the guidelines for developing the teaching of a civic course in the general education program. The research target group is academics in civic development and learners in citizenship courses at Srinakharinwirot University. This qualitative research applied documentary research, in-depth interviews with the experts in the development of citizen courses at the higher education level and focus groups to examine the concepts of citizenship. The research results showed that the concepts and skills in developing a citizen required the integration of life skills, higher-order thinking skills, information technology, communication skills, and collaborative learning in the community. Moreover, the development of young active citizens in the general education program should be promoted with instructional learning that suited the learner's context. Further, the knowledge, in terms of concept that constructs the awareness of universal value should be enhanced to develop life skills and develop learners to tackle challenges in the future.

Keywords: citizenship education; teaching development; new normal; citizenship skills

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทักษะในการพัฒนาพลเมืองในยุค New Normal รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาการสอนวิชาพลเมืองในรายวิชาศึกษาทั่วไป ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ นักวิชาการด้านการพัฒนาพลเมืองและผู้เรียนในรายวิชาพลเมือง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กระบวนการในการศึกษาแนวคิดและความเป็นพลเมืองด้วยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนารายวิชาพลเมืองในระดับอุดมศึกษา และการสนทนากลุ่มผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและทักษะในการพัฒนาพลเมืองต้องบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะชีวิตกับความเป็นพลเมือง ทักษะการคิดขั้นสูง ทักษะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้ง เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม นอกจากนี้ ในการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ต้องออกแบบการเรียนการสอนที่เข้ากับบริบทของผู้เรียน ส่งเสริมความรู้เชิงคุณค่าที่พัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตและพัฒนาผู้เรียนให้สามารถจัดการความท้าทายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: วิชาพลเมือง; การพัฒนาการสอน; ยุคความปกติใหม่; ทักษะของพลเมือง

บทนำ

การระบาดของไวรัส COVID-19 เป็นวิกฤตที่โลกต้องเผชิญ สภาการณดังกล่าวได้ทำหารูปแบบของวิถีชีวิต การทำงาน และการเรียนรู้ของเยาวชน ระบบการศึกษาต้องเผชิญกับความยากลำบากในการส่งมอบผลลัพธ์การเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาบุคคล (Individual development) และการสร้างคนเพื่อพัฒนาสังคม (Social development) อย่างไรก็ตาม การสอนในห้องเรียนแบบเดิมที่เปลี่ยนเป็นรูปแบบออนไลน์ หรือการใช้เทคนิคการเรียนรู้และการประเมินผลแบบเดิมที่ดำเนินการในห้องเรียน อาจยังไม่ตอบสนองต่อรูปแบบการศึกษาที่ต้องปรับตัวและเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ในด้านหนึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ ผู้เรียนขาดทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตในการเรียนและการทำงาน และขาดการเป็นสมาชิกของสังคมในเชิงบวกที่กระตือรือร้นของสังคม (Hew et al., 2020)

ในการส่งเสริมพลเมืองรุ่นใหม่ให้มีศักยภาพและมีทักษะที่จำเป็นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในยุคความปกติใหม่ (New Normal) และสร้างทักษะชีวิตที่สำคัญกับการเป็นพลเมืองเพื่อพัฒนาสังคมในรูปแบบของตนเอง การเรียนรู้วิชาพลเมืองในระดับอุดมศึกษาเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างสรรค์คนรุ่นใหม่และพัฒนาทัศนคติที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมีความสำคัญอย่างมากในระบบการศึกษาในหลายประเทศและเกี่ยวข้องกับการเตรียมเยาวชนให้พร้อมสำหรับความท้าทายกับการเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่ (Kerr, 1999) การเรียนการสอนวิชาพลเมืองจึงควรเป็นกระบวนการที่เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนมีทักษะในการแก้ปัญหา แสดงความอดทน เข้าใจความคิดที่แตกต่าง และรู้จักประนีประนอม เพื่อให้บรรลุความร่วมมือในการทำงานและการอยู่ในสังคม (Lutaj, 2021) ดังนั้น การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงเป็นเป้าหมายร่วมกันของผู้เรียนและสถาบันการศึกษาที่จะขยายความเข้าใจ (understanding) ของผู้เรียนเกี่ยวกับความหมายของการเป็นพลเมืองในยุคใหม่

ความเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์ใหม่นี้ พลเมืองที่มีประสิทธิภาพจึงไม่เพียงแต่มีความรู้และทัศนคติในการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน แต่ยังต้องพัฒนาศักยภาพให้จัดการกับความไม่แน่นอนและความคลุมเครือที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง (Helen & Vidur, 2020) ทำให้วิสัยทัศน์ของการศึกษาต้องพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิต เพื่อเผชิญกับการ

เปลี่ยนแปลงจากสังคมการศึกษาสู่การทำงาน รวมถึงการพัฒนาสู่การเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบและกระตือรือร้นของสังคมผ่านทางรูปแบบทั้งจากการเรียนรู้ในระบบการศึกษาและจากประสบการณ์ชีวิต

เนื่องจากระบบการศึกษามีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาความคิดและการส่งเสริมเยาวชนในการมีส่วนร่วมเชิงบวกต่อสังคม รวมทั้งความเป็นพลเมืองยังเป็นรากฐานของสังคมที่นำมาซึ่งความมั่นคงทางสังคมและเสถียรภาพทางการเมือง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการสอนวิชาพลเมืองในรายวิชาศึกษาทั่วไปในยุคความปรกติใหม่ เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสมรรถนะผู้เรียนที่ต้องปรับตัวในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทักษะในการพัฒนาพลเมืองในยุคความปรกติใหม่
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ในยุคความปรกติใหม่

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาและเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย การศึกษาแนวคิดและทักษะของพลเมืองในยุค New Normal จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วยแนวคิดและรูปแบบของการพัฒนาทักษะในการพัฒนาพลเมืองในยุค New Normal และแนวทางพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ นักวิชาการและอาจารย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่หลากหลายดังนี้ คณบดีวิทยาลัยนานาชาติปริทัศน์ พนมยงค์ อาจารย์โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รองคณบดีฝ่ายวิชาการคณะพัฒนสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 6 คน นอกจากนี้ยังศึกษาข้อคิดเห็นของสมรรถนะที่คาดหวังจากผู้เรียนในรายวิชาพลเมือง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 10 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และสถาบันการศึกษา เช่น สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น

ขอบเขตด้านระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่สิงหาคม 2564 – กรกฎาคม 2565

ทบทวนวรรณกรรม

ในการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดและทักษะในการพัฒนาพลเมืองในยุค New Normal มีประเด็นเกี่ยวกับหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ทั้งในเรื่องการปรับตัวของระบบการศึกษาในอนาคต ความรู้ใน

สหวิทยาการที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง ตลอดจนการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ ในแนวคิดดังต่อไปนี้

ผลกระทบของการแพร่ระบาดของ COVID-19 ได้ก่อให้เกิดการหยุดชะงัก (Disruptions) ในการศึกษาและการทำงาน โดย United Nations (2013) ได้ประกาศว่า การศึกษามีความครอบคลุมและเท่าเทียมกัน เป็นการศึกษาที่มีคุณภาพและส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน นอกจากนี้ในรายงานของ UNESCO (2017) ชี้ประเด็นของการศึกษาอันเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ว่าประกอบด้วย การเรียนรู้ที่จะรู้ (Learning to know) เรียนรู้ที่จะทำ (Learning to do) เรียนรู้ที่จะเป็น (Learning to be) และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to live together)

บทความของ Pacheco (2020) เรื่อง The “New Normal” in Education ได้ชี้ให้เห็นถึงบริบทของการศึกษาในยุค New Normal ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนของคุณคน สังคม และเศรษฐกิจ รวมถึงรูปแบบการศึกษาด้วย โดยผลักดันให้การศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น (Technologization) ภายใต้อุดมการณ์การค้าและการตลาด ที่ความรู้อาจผลิตขึ้นเพื่อขายและมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของระบบการศึกษาในอนาคตต้องใช้เทคโนโลยีและระบบออนไลน์ในฐานะเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน เช่น การออกแบบโดยซอฟต์แวร์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียน การประเมินความรู้ผ่านระบบออนไลน์ การเข้าถึงความรู้ต่างๆ เพื่อใช้พัฒนานตนเองได้ตลอดเวลา รวมถึงการสร้างประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์ทางปัญญาในโลกออนไลน์ ซึ่งเห็นได้ว่าในยุค New Normal เทคโนโลยีสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ในโลกการศึกษาได้หลากหลายรูปแบบ

Marope (2017) ชี้ว่า ในขณะที่โลกเชื่อมต่อกันมากขึ้นด้วยเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ ศักยภาพของผู้เรียนสำหรับศตวรรษที่ 21 และความรู้สหวิทยาการที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก (Global citizenship) มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เช่น ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ความไม่เท่าเทียมกัน ความยากจน สันติภาพและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ประเด็นเหล่านี้เป็นคุณค่าสากลที่ผู้เรียนทุกวัยต้องเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาระดับโลก ไม่ใช่เพียงปัญหาในท้องถิ่น และผู้เรียนควรเพิ่มขีดความสามารถที่จะพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้สนับสนุนอย่างตื่นตัว (Active promoters) ในประเด็นทางสังคมที่มากขึ้นของยุคปัจจุบัน

การวิจัยโดยบริษัท McKinsey Global Institute (2018) ได้พิจารณาถึงประเภทของงานในอนาคตที่ต้องการทักษะทางกายภาพตลอดจนความรู้พื้นฐาน (physical and cognitive skills) ที่ลดลง แต่ความต้องการทางด้านทักษะทางเทคโนโลยี สังคมและอารมณ์ รวมถึงทักษะการเรียนรู้ที่สูงขึ้น (technological, social and emotional skills) จะเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น แนวทางการพัฒนาคนควรเน้นการพัฒนาในด้านเหล่านี้ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะที่เพิ่มมูลค่าของตนเองเกินกว่าที่ระบบอัตโนมัติและเครื่องจักรอัจฉริยะจะทำได้ และทำให้ผู้เรียนทำงานในสภาพแวดล้อมดิจิทัล รวมทั้งปรับตัวเข้ากับวิธีการทำงานและอาชีพใหม่อย่างต่อเนื่อง

Organization for Economic Co-operation and Development (2019) ชี้ว่า ในยุคความปกติใหม่ มีสองแนวคิดของการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญ คือ การศึกษารฐานสมรรถนะ (competency-based education) ที่พิจารณาบุคคลโดยการมองจากภาพรวม ทั้งปัจจัยภายนอกและคุณลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายใน ซึ่งสิ่งนี้จะผลักดันให้บุคคลนั้นสร้างผลงานที่ดีในงานที่ตนเองถนัด ซึ่งอาจไม่สามารถวัดได้จากเกรดหรือใบรับรองต่างๆ แต่เป็นการกลับมาของการศึกษาว่า ไม่จำเป็นต้องใช้เกณฑ์เดียวในการวัดความสามารถของผู้เรียน แต่เน้นที่สมรรถนะหรือพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล ผ่านการบูรณาการและประยุกต์ใช้ปัจจัยที่อยู่ภายใน เช่น ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ให้เกิดผลการปฏิบัติงาน และสามารถพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และการสร้างประโยชน์ต่อสังคม รวมถึงแนวคิดที่สองเกี่ยวกับกรอบการเรียนรู้ใหม่ (learning

framework) ที่มีโครงสร้างโดยเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งทั้งสองส่วนนี้เป็นการส่งเสริมให้เกิดกรอบทักษะที่เป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary skills Framework) และ ทักษะทางปัญญาและการปฏิบัติที่เรียกว่า ทักษะทางสังคมและอารมณ์ (social and emotional skills) ในการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันของการเป็นพลเมือง

บทความของ Winthrop (2020) ซึ่งถึงทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่นักวิจัยด้านการเรียนรู้มองว่า คนหนุ่มสาวที่เชี่ยวชาญคณิตศาสตร์ การอ่าน และวิทยาศาสตร์ สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ดีมากกว่า หากผู้เรียนมีประสบการณ์ด้านการศึกษที่พัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ (social and emotional learning competencies) ไปพร้อมๆกัน เช่น ศักยภาพการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะด้านความสัมพันธ์ในการทำงาน และการเรียนรู้ทางวิชาการในบริบทที่ประยุกต์ใช้ความรู้ที่กว้างขึ้นและมีความหมายมากขึ้น เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยถึงทักษะและความสามารถที่คนหนุ่มสาวที่จำเป็นในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของ Hirsh-Pasek et al. (2020) ที่มองว่าระบบการศึกษาควรมุ่งเน้นที่สนับสนุนคนหนุ่มสาวให้พัฒนาไม่เพียงแต่ในด้านวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเป็นมนุษย์ที่อาศัยร่วมกันในสังคมด้วย เนื่องจากการเรียนรู้ทั้งหมดเป็นไปเพื่อพื้นฐานของสังคม ผู้เรียนต้องเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน ฝึกการคิดเชิงวิพากษ์และนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ (critical thinking and creative innovation) สิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาความมั่นใจในการรับมือกับความเครียดและความล้มเหลวที่ต้องเผชิญในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาการสอนวิชาพลเมืองในรายวิชาศึกษาทั่วไป ในมิติแนวคิดแนวคิดและทักษะของพลเมืองในยุคความปกติใหม่ (New Normal) และรูปแบบของการพัฒนาการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับพลเมืองยุคใหม่ในปัจจุบัน จากเอกสารวิชาการต่างๆ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ นักวิชาการและอาจารย์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้ข้อคิดเห็นในแนวคิดของแนวทางในการพัฒนาการสอนวิชาพลเมือง ในรายวิชาศึกษาทั่วไปในยุค New Normal ที่หลากหลาย โดยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Technique) รวมจำนวน 6 คน และนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2-3 ซึ่งเป็นตัวแทน จำนวน 10 คน ที่เรียนวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เครื่องมือที่ใช้ การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างพัฒนาตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่จะนำไปดำเนินการ ในระยะที่ 1 อันเป็นการวิจัยเพื่อศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาการสอนวิชาพลเมือง ในรายวิชาศึกษาทั่วไป ในมิติแนวคิดแนวคิดและทักษะของพลเมือง นอกจากนั้นในระยะที่ 2 การสนทนากลุ่ม เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่ใช้เพื่อนำมาเป็แนวทางในการวิจัย โดยคัดเลือกผู้เรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องของการให้ข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา จำนวน 5 คน จำนวน 2 ครั้ง โดยเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2-3 ที่เรียนวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งเป็นตัวแทนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นมุมมองความคิดในฐานะพลเมืองยุคใหม่ และรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้การสอนวิชาเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

การรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยทำการศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรมรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทักษะของพลเมืองในยุค New Normal ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่างๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยงหรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ และกรอบแนวคิดในการวิจัย นอกจากนั้น ยังเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสัมภาษณ์

นักวิชาการและอาจารย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการสอนวิชาพลเมือง รวมทั้งการสนทนากลุ่มผู้เรียนวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อให้ทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตามกรอบแนวคิด

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ เพื่อให้ได้ประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงสรุปความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

การนำเสนอผลการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบข้อมูลที่จัดระเบียบเนื้อหาในประเด็นที่แสดงด้านต่าง ๆ ของแนวคิดและแนวทางการพัฒนา มีลักษณะเป็นการบรรยายหรืออธิบายข้อสรุป โดยยึดหัวข้อเรื่องหลักที่สำคัญ (Master theme) เป็นตัวตั้งแล้วแบ่งเนื้อหาของการนำเสนอออกเป็นส่วนย่อย เพื่ออธิบายหรือสนับสนุนหัวข้อเรื่องหลัก (Tanoamchard, Unphim & Joungtrakul, 2020) ซึ่งมีรายละเอียดของประเด็นอันมีลักษณะเป็นแบบแสดงและเล่าเรื่องราว

ผลการวิจัย

การศึกษาระดับอุดมศึกษามีบทบาทอย่างมากในการฟื้นตัวของเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะเตรียมพร้อมผู้เรียนให้มีความรู้และศักยภาพในการทำงาน พร้อมกับรับมือกับความหลากหลายต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ขณะที่วิชาศึกษาทั่วไป (General education) มีรากฐานมาจากการวางหลักสูตรการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีความรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะที่ส่งเสริมความสำเร็จของเรียนในการแสวงหาทางวิชาการและอื่นๆ (Bastedo, 2002) รวมทั้งวิชาศึกษาทั่วไปยังมีบทบาทในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้และทักษะเพื่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยผลจากการวิจัยมี 2 ประเด็น เกี่ยวกับแนวคิดและทักษะในการพัฒนาพลเมืองในยุคความปกติใหม่ (New Normal) และแนวทางการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ ดังนี้

แนวคิดและทักษะในการพัฒนาพลเมืองในยุค New Normal

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับและทักษะในการพัฒนาพลเมืองในยุค New Normal ควรเน้นมิติการพัฒนามนุษย์ (human development) ผ่านทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (life skills and citizenship education) ไปพร้อมกัน โดยแนวคิดของการพัฒนาคนยุคใหม่ควรเป็นรูปแบบองค์รวมในการศึกษา (holistic approach to education) ที่ยอมรับความหลากหลายมิติของการเรียนรู้ในศาสตร์ต่างๆ ซึ่งไม่ใช่เพียงความฉลาดทางปัญญา (cognitive skills) แต่ยังรวมถึงการพัฒนาตนเองและสังคมด้วย

ภายใต้แนวคิดดังกล่าว เน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibilities) ไปพร้อมกับการประสบความสำเร็จในบริบทของการทำงาน (successful in the context of workplace) โดยบูรณาการทักษะชีวิต (life skills) กับความเป็นพลเมืองเข้ากับศาสตร์ของการใช้ชีวิตอื่นๆ เช่น ความรู้หลังเกิดเหตุฉุกเฉิน การจัดการภัยพิบัติ การลดความเสี่ยงเชิงสุขภาพ และโปรแกรมการรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยเน้นทักษะการคิดขั้นสูง (Higher-order thinking skills) ซึ่งเป็นทักษะการคิดที่มีกระบวนการหรือขั้นตอนในการคิดซับซ้อนขึ้น เพื่อให้ได้คำตอบหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ หรือแก้ปัญหาต่างๆ (Royal Society of Thailand, 2015) ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องใช้ทักษะการคิดทั่วไปในหลายทักษะผสมผสานกัน เป็นทักษะที่ส่งผลต่อความสามารถในการกระทำ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา เช่น การแก้ปัญหา (problem-solving) การตัดสินใจ (decision-making) ความอดทน (persistence) ความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) เป็นต้น ทักษะดังกล่าวเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในบริบทที่

ต้องเผชิญกับความซับซ้อน ความขัดแย้ง และในสถานการณ์ฉุกเฉิน รวมทั้งความสามารถในการใช้เหตุผล ไตร่ตรอง และตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือกระทำสิ่งใด จึงเห็นได้ว่า เป็นกระบวนการคิดที่ช่วยให้พลเมืองรุ่นใหม่เชื่อมโยงข้อมูลเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาของชีวิตและพัฒนาไปสู่การแก้ปัญหาสังคมรอบตัว

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (การสัมภาษณ์, 22 มกราคม 2565) มองว่า ทักษะของการเป็นพลเมืองในยุค New Normal ที่สำคัญ ประการแรก คือ ทักษะในเรื่องของการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คือ ต้องวิเคราะห์ประเด็นปัญหา สาเหตุ ปัจจัย ผู้เรียนที่ต้องแยกแยะให้เป็น รู้จักสังเคราะห์สร้างชุดความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศและสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากการที่ต้องฝึกตั้งคำถาม ฝึกวางแผนตัดสินใจ และมีระเบียบวิธีวิจัยในการค้นหาหลักฐาน สืบสวน นำไปสู่ความจริงหรือองค์ความรู้ เพราะฉะนั้นโครงสร้างการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาต้องสร้างให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะเหล่านี้ อันสะท้อนปรัชญาของการแสวงหาความรู้ ประการที่สอง คือ ทักษะด้านภาษาและพหุวัฒนธรรม ด้านการสื่อสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมถึงภาษาอื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการสื่อสาร กระบวนการเลือกใช้คำพูดและที่สำคัญ คือ ต้องเข้าใจในพหุวัฒนธรรม คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย เพราะจะช่วยให้การมีปฏิสัมพันธ์ได้อย่างสันติ เข้าใจซึ่งกันและกัน เพราะในระบบรัฐชาติหรือการศึกษาที่เป็นชาตินิยมที่เน้นความเป็นชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม (ethnic nationalism) อาจไม่ตอบสนองในเรื่องการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย เพราะฉะนั้นในเรื่องพหุชาติพันธุ์และพหุวัฒนธรรม จะรองรับกับทักษะภาษาและการปรับตัวในชีวิตประจำวันในการปฏิสัมพันธ์กับสังคมที่มาจากหลากหลายชาติพันธุ์วรรณา นอกจากนั้น ในประการสุดท้าย คือ ทักษะการบูรณาการ เป็นอีกหนึ่งทักษะที่จำเป็นในการมองปรากฏการณ์ทางการเมืองหรือสังคม เป็นการสร้างความเข้าใจในหลายศาสตร์ในมุมมองประเด็นที่หลากหลายด้าน

แนวคิดดิจิทัลของสังคม (Digital concept of society) เป็นรูปแบบของสังคมสมัยใหม่ในการ บูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ากับชีวิตประจำวัน การศึกษา การทำงาน และความบันเทิง โดยเฉพาะในระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลข่าวสาร ทักษะดิจิทัลมีความสำคัญในทุกระดับวัยและในการทำงานมากขึ้น ซึ่ง Choi (2016) ได้นิยามความเป็นพลเมืองดิจิทัลออกเป็น 3 มิติ คือ มิติด้านความรู้เกี่ยวกับสื่อและสารสนเทศ ซึ่งต้องมีความรู้และสามารถเข้าถึง สร้างสรรค์ ประเมิน สังเคราะห์ และสื่อสารข้อมูลข่าวสารผ่านเครื่องมือดิจิทัล และมิติด้านจริยธรรมในการใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างปลอดภัย มีจริยธรรม ความรับผิดชอบ ต้องตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดต่อสังคม เศรษฐกิจและความรับผิดชอบต่อออนไลน์ และมิติด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม พลเมืองดิจิทัลจะสามารถมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือ

จากการสนทนากลุ่มผู้เรียนนักศึกษาทั่วไปได้สะท้อนข้อคิดเห็นร่วมกันว่า ในยุค New Normal การใช้เทคโนโลยีเป็นการรวมประสบการณ์ของผู้คนในรูปแบบดิจิทัล ไปจนถึงมีบทบาทต่อวิถีชีวิต พฤติกรรมและโครงสร้างของสังคม โดยเฉพาะพื้นที่ (space) ในโลกดิจิทัลที่กลายเป็นศูนย์กลางสำหรับคุณค่าของคนในยุคใหม่ เช่น พื้นที่และชุมชนใน Facebook, Twitter, YouTube, Pantip และพื้นที่ออนไลน์อื่นๆ ผู้เรียนอาจเรียนรู้ในการถกประเด็นที่ซับซ้อนเกี่ยวกับปัญหาสาธารณะ (public issues) ที่เปิดกว้างและสะท้อนความเห็นของผู้คนในสังคมออนไลน์

อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ที่จะร่วมกันในสังคม (Learning to Live Together) ก็ยังมีความจำเป็น แม้ว่าในยุคความปรักหักพังใหม่ จะเป็นการใช้สื่อออนไลน์และทักษะดิจิทัลที่สูงมากขึ้น แต่ระบบการศึกษาต้องช่วยพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ช่วยพัฒนาความเข้าใจในผู้อื่นและเห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกัน โดยผู้เรียนสามารถสังเคราะห์เป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในฐานะพลเมือง เช่น การศึกษาเพื่อสันติภาพและสิทธิมนุษยชน (human rights-based approach) ความยุติธรรมในสังคม (Sinclair, 2004) รวมทั้งค่านิยมและหลักการ

ที่เป็นจริยธรรมพื้นฐาน แม้ว่าทักษะสำหรับการเป็นพลเมืองยุคใหม่ อาจจะขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมการเมืองของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน อันส่งผลต่อการปลูกฝังค่านิยมและความรู้ในระบบการศึกษา แต่ทักษะที่สำคัญในบริบทความเป็นมนุษย์ในการอยู่ร่วมกัน สามารถเรียนรู้และฝึกฝนในการปฏิบัติตนเป็นพื้นฐาน ได้แก่ การจัดการความขัดแย้ง (conflict management) ความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) การคิดอย่างมีจริยธรรม (ethical thinking) หรือมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในฐานะพลเมือง (active engagement)

อย่างไรก็ตาม ทักษะการเป็นพลเมืองมีพื้นฐานอยู่บนองค์ความรู้และทักษะส่วนบุคคล (life skills) ที่เชื่อมโยงกับทัศนคติในการตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในชีวิตของพลเมืองรุ่นใหม่ รวมถึงการปลูกฝังในการปกป้องสิทธิของตนเองและของผู้อื่น รวมทั้งมีความเข้าใจในระดับท้องถิ่นและระดับโลก โดย United Nations Children's Fund (2017) ได้สะท้อนทักษะด้านชีวิตที่เชื่อมโยงกับความเป็นพลเมือง ในมิติเคารพต่อความหลากหลาย ความอดทนในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเห็นคุณค่าในตนเอง การคิดวิเคราะห์ การฟังอย่างกระตือรือร้นในมิติความเห็นอกเห็นใจเข้าใจผู้อื่น เช่น การทำความเข้าใจผู้อื่น สามารถระบุพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในฐานะพลเมือง การจัดการและแก้ไขความขัดแย้ง และการจัดการอารมณ์ เป็นต้น และในด้านการมีส่วนร่วม เช่น การคิดเชิงวิเคราะห์และการวิพากษ์วิจารณ์ การลงมือกระทำอย่างมีระบบ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาจารย์จากคณะพัฒนสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (การสัมภาษณ์, 23 มกราคม 2565) ชี้ว่า ในช่วงของวิกฤตของการแพร่ระบาด ยังได้เห็นถึงความสำคัญของการที่พลเมืองยุคใหม่ต้องมีทักษะทางสังคมและอารมณ์ (socio-emotional skills) ที่เป็นกุญแจสำคัญในการเผชิญกับความไม่แน่นอนและความท้าทายที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการทำงานในแบบออนไลน์ รวมทั้งการเรียนในระบบไฮบริดในอนาคต เช่น การปรับตัว การมีวินัยและความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับ และการจัดการความเครียด ซึ่งแม้ว่าทักษะบางอย่างเหล่านี้จะมีความจำเป็นเสมอมา แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมและวิกฤตในปัจจุบันยิ่งทำให้พลเมืองต้องมีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้รวดเร็วมากขึ้น

แนวทางการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ในยุค New Normal

วิชาการศึกษาทั่วไปบูรณาการศาสตร์หรือสรรพองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงให้คนสามารถที่จะมองมิติต่างๆ ในเชิงบูรณาการมากขึ้น โดยเฉพาะในยุค New Normal เมื่อกล่าวถึงความเป็นพลเมืองยุคใหม่ ต้องเป็นศาสตร์หรือวิชาที่บูรณาการหลายองค์ความรู้ เพื่อเห็นความเป็นไปของโลกในปัจจุบัน โดยเฉพาะในประเด็นพลเมืองโลก พลเมืองในยุคดิจิทัล โดยในการใช้แนวคิด 4C คือ Context – Concept – Content – Communication โดยในประเด็นของบริบท (Context) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (การสัมภาษณ์, 30 มกราคม 2565) มองว่า ในการออกแบบหลักสูตรต้องคำนึงถึงบริบท (Context) ว่าผู้เรียนในยุค new normal มีลักษณะของการเรียนรู้อย่างไร เช่น คู่กันเคยกับเครื่องมือดิจิทัล เรียนรู้ได้แบบรวดเร็ว และอาจไม่คุ้นชินกับการบรรยายเป็นระยะเวลาอันยาวนาน หรือคุณสมบัติอื่นๆ ของเด็กในยุคดิจิทัลที่ต้องรู้ว่า สิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนเติบโตมีพฤติกรรมในแบบใด รวมไปถึงแนวโน้มของโลกในยุค New Normal ที่ต้องเผชิญ มีกระแสหลักคิดในเรื่องใดที่ต้องให้ความสนใจ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) 17 ประการ อันเป็นกระแสที่พลเมืองยุคใหม่ต้องใช้ชีวิตภายใต้รูปแบบการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งจุดนี้คือบริบท (Context) ที่วิชาศึกษาทั่วไปต้องกลับมาทบทวนและออกแบบการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนเห็นถึงเรื่องความเท่าเทียม เรื่องความเหลื่อมล้ำ เรื่องความยุติธรรม เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ อันเป็นสถานการณ์และกระแสในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งการจัดการเรียนรู้

ต้องออกแบบให้สอดคล้ององค์การศึกษาศาสตร์สำหรับสร้างความเป็นพลเมือง (education for citizenship) เพื่อให้รองรับและปรับตัวกับแนวโน้มของโลก

ในด้านของแนวคิดองค์ความรู้ (Concept) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (การสัมภาษณ์, 22 มกราคม 2565) ได้ชี้ว่า หลักการที่สำคัญของการพัฒนาทักษะพลเมืองควรมีความรู้เกี่ยวกับ 1) Political Literacy การรู้เท่าทันเรื่องการเมือง มีความรู้เรื่องโครงสร้าง ระบบการเมือง 2) Civic literacy การรู้เท่าทันในฐานะพลเมือง ประเด็นของการเป็นพลเมือง สิทธิ เสรีภาพ และ 3) Democratic education คือ ได้รับการศึกษาในเรื่องประชาธิปไตย ซึ่งทั้ง 3 เรื่องนี้อาจเป็นแกนหลักของแนวคิด และแยกย่อยออกเป็นชุดความรู้และกิจกรรมเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีองค์ความรู้และทักษะในเรื่องพลเมือง เช่น พลเมืองกับสิทธิมนุษยชน พลเมืองกับประวัติศาสตร์ก้าวข้ามความเกลียดชัง พลเมืองดิจิทัลกับการมีส่วนร่วม เป็นต้น ซึ่งจะมีแนวคิดความรู้ย่อย ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องพลเมือง และในยุคสมัยใหม่อาจมีคอนเซ็ปต์ที่ไปถึงการเสริมพลังพลเมืองเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยแนวคิดใหม่ๆ เช่น Design thinking การออกแบบโปรเจกต์ที่จะไปกระทบหรือสร้างการเปลี่ยนแปลง หรือ แนวคิดของการลงมือปฏิบัติผ่านความรู้เชิงขั้นตอน (Know how) ที่มีลักษณะเฉพาะเรื่อง หากผู้เรียนต้องลงมือทำงานกับชุมชนก็จะมีประเด็นเหล่านี้เข้ามาจับกับแนวคิดกับการทำงานให้ผู้เรียนได้มีกรอบในการลงมือปฏิบัติ

นอกจากนี้ ในด้านเนื้อหา (Content) ยังต้องพัฒนาเนื้อหาในชุดคุณค่าและค่านิยมที่สำคัญ เช่น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีความเห็นอกเห็นใจกับคนอื่น การมีความเชื่อมั่นในเรื่องสิทธิมนุษยชน การเชื่อมั่นเรื่องความเท่าเทียมเป็นธรรม การเคารพพหุนิยมทางวัฒนธรรม ประเด็นเหล่านี้คือความเข้าใจในหลักการที่พลเมืองรุ่นใหม่ควรมีซึ่งต้องพัฒนาควบคู่กับสมรรถนะ อันเป็นสิ่งที่ต้องประสานทั้งความรู้ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม เข้าด้วยกัน ในขณะที่ด้านคุณธรรมที่สอดแทรก ควรเป็นคุณธรรมที่เป็นหลักคิดสากล เป็นคุณธรรมที่ทั้งโลกควรมีร่วมกันในฐานะพลเมืองโลก (Global citizenship) โดยสะท้อนให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ว่า สร้างการมีส่วนร่วมในศีลธรรมหรือความดีร่วมกันควรเป็นอะไร อาจจะมุ่งไปที่ปัญหาของ Pain Point ของผู้เรียนที่เผชิญในชีวิตของผู้เรียนเอง และเชื่อมโยงกับศีลธรรมสากล ความเป็นมนุษย์สากล ปัญญาสากล ซึ่งมีเรื่องเหล่านี้อยู่ด้วย

ในการพัฒนาวิชาในระดับอุดมศึกษาอาจไม่ต้องเน้นที่เน้นเนื้อหา (content-based Learning) แต่เป็นการบูรณาการศาสตร์ของวิชาต่างๆ ทั้ง เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ สุขภาพ (well-being) ซึ่งศาสตร์เหล่านี้จำเป็นต้องแบ่งแยกการเรียนรู้แบบเฉพาะเจาะจง แต่ควรมองเป็นการแก้ปัญหาของสิ่งที่ผู้เรียนกำลังเผชิญแบบองค์รวม (Holistic Approach) โดยมองความสัมพันธ์ในทุกด้าน และพิจารณาว่าจะนำศาสตร์ใดมาช่วยแก้ปัญหาของชีวิตและสังคมรอบตัว (คณบดีวิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์, การสัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2565) นำการสนทนาถกเถียง (discussion) ในประเด็นปัญหาสังคมภายใต้มุมมองทางรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา หรือเศรษฐศาสตร์ หรือศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา โดยทำให้เห็นว่าต้องมีการนำความรู้มาใช้ข้ามศาสตร์กัน และเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในโลกจริง ผู้สอนอาจหยิบยกปัญหาการเมือง หรือ ปัญหาสังคม (political issue and social issue) เพื่อให้เห็นว่าภายใต้ประเด็นสังคมนั้นมีความขัดแย้งทางการเมือง (political conflict) ซ่อนอยู่ และการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดจากกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการแก้ปัญหาผ่านกิจกรรมสาธารณะ (civic engagement) ในการขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ด้วยกัน ดังนั้น ภายใต้ความซับซ้อนและการต้องรับมือกับปัญหาใหม่ๆ การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองต้องเน้นในการช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจผลกระทบของการเลือก (impact of their choices) ส่งเสริมการพัฒนาตนเองและคำนึงถึงโลกรอบตัวและผู้อื่น โดยพลเมืองรุ่นใหม่ควรมีองค์ความรู้ในการประเมินปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นรอบตัวและพัฒนาแนวทางแก้ไขที่สามารถเป็นทั้งแนวคิดและการลงมือปฏิบัติได้

โดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ (learning activities) ที่ผ่านกิจกรรม สามารถสร้างให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและพัฒนาทักษะในการเป็นพลเมือง ตัวอย่างเช่น เรื่องราว (stories) ที่ดึงเอาความเห็นอกเห็นใจของผู้เรียนและแนวคิด ทักษะ ค่านิยม และการแก้ปัญหาที่สนับสนุนความเป็นพลเมือง หรือการใช้ภาพในการบรรยายแลกเปลี่ยนข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้อง (photographs depicting a relevant scenario) หรือกิจกรรมเกมส์และการแสดงบทบาทสมมติที่ช่วยพัฒนาแนวคิด ทักษะ และค่านิยมพื้นฐานสำหรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการพัฒนาค่านิยม หรือกิจกรรมการแสดงออก (expressive activities) เช่น หนังสือ การเขียนเชิงสร้างสรรค์ ไดอารี่ เป็นต้น

ในด้านการสื่อสาร (Communication) การสื่อสารก็ยังคงมีความจำเป็นทั้งในการติดต่อประสานงานกับผู้อื่น รวมทั้งในด้านการพัฒนาความเป็นพลเมือง ที่การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการส่งผ่านความคิด (effective communication and dissemination) ได้อย่างเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้บรรลุถึงผลที่ต้องการ การสื่อสารเป็นพื้นฐานสู่ความสำเร็จของการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ในอีกด้านหนึ่ง รายละเอียดของทักษะการสื่อสารยังมีปัจจัยที่แตกต่างกัน เช่น ประเภทของผู้ฟัง เครื่องมือ (เช่น สื่อกระแสหลัก โซเชียลมีเดีย) ผลกระทบและผลลัพธ์ที่ต้องการ (เช่น ความรู้ใหม่ ความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย)

ในการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์แบบพบหน้ากัน (face-to-face interaction) การสื่อสารในโลกดิจิทัล (communication in a digital world) หรือ การสื่อสารออนไลน์กับผู้เข้าร่วม (online communication with participants) สิ่งสำคัญนอกจากศาสตร์และเทคนิคในการพูดแล้ว การสื่อสารที่สำคัญ คือ การสื่อสารอย่างเข้าใจ (empathic communication) อันเป็นการสื่อสารเพื่อความเข้าใจกัน การพูดจริงใจ การใช้เหตุผลในการถกเถียงพูดคุยกัน ข้อตกลงในการสร้างการเปลี่ยนแปลง ทักษะการทำงานกับผู้อื่นที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, การสัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2565)

รวมถึงทักษะของพลเมืองยุคใหม่ที่ต้องมี เช่น การใช้งานเครื่องมือดิจิทัล (digital tool) เพราะพลเมืองยุคใหม่อาจไม่ต้องลงทุนในทรัพยากรเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง แต่สามารถสร้างแคมเปญที่มีความหมายและมีผลกระทบในวงกว้างได้ รวมทั้งพัฒนาในการใช้ช่องทางดิจิทัลในแบบของพลเมืองยุคใหม่นำเสนอต่อสังคมเพื่อให้เกิดพลวัตร (dynamic) ในประเด็นที่สร้างความเปลี่ยนแปลง เช่น การผลิตสื่อ หนังสือ การเขียน Photo Essay เป็นต้น

เห็นได้ว่า ในการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ในรายวิชาศึกษาทั่วไป การสร้างความเห็นและตระหนักในคุณค่าและการประยุกต์ใช้ (recognition and application) จากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนวิชาพลเมืองในการศึกษาทั่วไป รวมทั้งการประยุกต์ใช้เครื่องมือสื่อสารใหม่ๆ รวมทั้งสร้างให้ผู้เรียนเกิดความสัมพันธ์ในสังคมอันเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาที่จำเป็นต้องมีทักษะและการปรับตัวเข้ากับยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลง

อภิปรายผล

ความท้าทายในการพัฒนาทักษะพลเมืองของผู้เรียนในยุค New Normal เป็นเรื่องที่ระบบการศึกษาต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องหลักสูตร ยุทธศาสตร์ และการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ประโยชน์จากเตรียมความพร้อมในการทำงานและการเป็นพลเมือง ที่สามารถใช้ความรู้และมีทักษะที่จะพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น วิชาพลเมืองในรายวิชาศึกษาทั่วไปเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีประสิทธิภาพสำหรับการส่งเสริมพลเมืองที่มีส่วนร่วม (An

effective tool for the promotion of engaged citizenship) ดังนั้น วิชาศึกษาทั่วไปเป็นรากฐานสำหรับการเรียนรู้แบบบูรณาการแบบสหสาขาที่ช่วยสนับสนุนให้กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง

ดังนั้น แนวคิดในการพัฒนาพลเมืองในยุคความปกติใหม่ จึงควรเน้นการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic approach to education) โดยส่งเสริมการเติบโตในทุกด้านของประสบการณ์ในความเป็นมนุษย์ ทั้งสติปัญญา อารมณ์ สังคม และอื่น ๆ เน้นความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างผู้คน (balanced relationship) และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยวิธีการสอนและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือ การเชื่อมต่อการเรียนรู้ผ่านทักษะชีวิตและการศึกษาการเป็นพลเมืองไปพร้อม ๆ กัน สอดคล้องกับ Bunjongparu (2018) ที่ชี้ว่าการพัฒนาหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบองค์รวมและบูรณาการ (a holistic and integrated approach) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปพัฒนาความรู้ของตนเอง และนำความรู้จากประสบการณ์มาบูรณาการกับผลงานที่ทำซึ่งจะส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนอันเนื่องมาจากความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และโลกาภิวัตน์ได้

ทักษะการคิดขั้นสูงเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการจัดการกับความท้าทายใหม่ในศตวรรษที่ สำหรับปัจเจกบุคคล โดยในระดับอุดมศึกษาควรเน้นไปที่ทักษะการคิดขั้นสูงที่สร้างความสามารถของ ผู้เรียนในการประยุกต์ใช้ความรู้ และทักษะกับบริบทใหม่ ๆ (Apply knowledge and skills to new contexts) จากบทวิเคราะห์ของ Anderson & Krathwohl (2001) มองว่า ทักษะการคิดขั้นสูงจากระดับทักษะการคิดของ Bloom's Taxonomy Revised 3 ขั้นสูงสุด คือ การวิเคราะห์ (analyzing) การประเมินผล (evaluating) การสร้างสรรค์ (creating) เหล่านี้จัดว่าเป็นทักษะการคิดขั้นสูง ซึ่งเป็นทักษะที่จะช่วยให้ผู้เรียนเตรียมความพร้อมสำหรับความท้าทายในชีวิต ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับการฝึกในการคิดขั้นสูงเพื่อพร้อมที่จะแก้ปัญหาใหม่ ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ และตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นเฉพาะ (specific issue)

การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ช่วยพัฒนาความเข้าใจในผู้อื่นและเห็นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกัน เนื่องจากในวิชาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองมีบทบาทอย่างยิ่งในการส่งเสริมค่านิยมสากลในการเรียนรู้ที่จะเคารพศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ เสริมสร้างการทำงานร่วมกับผู้คนในวัฒนธรรมและศาสนาอื่น ๆ และส่งเสริมความรับผิดชอบส่วนบุคคล รวมทั้งการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองของประเทศและของโลก (Protect Education in Insecurity and Conflict, 2013) โดยแนวคิดการศึกษาเพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น เป็นภาพกว้างของหลักการ ซึ่งอาจจะพัฒนาหัวข้อของการจัดการเรียนรู้ เช่น การศึกษาเพื่อความอดทนและความเข้าใจในความหลากหลาย การแก้ไขข้อขัดแย้งและสันติวิธี หลักการสิทธิมนุษยชน และความรับผิดชอบต่อพลเมือง โดยประเด็นเหล่านี้เกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้ที่อยู่ร่วมกันตั้งแต่ในท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

ในอีกด้านหนึ่งยังเป็นการพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ที่รับรู้และรับมืออย่างสร้างสรรค์กับความ ต้องการด้านจิตสังคมต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งในห้วงเวลาของการแพร่ระบาดของ COVID-19 และการเรียนแบบออนไลน์ อาจทำให้เกิดข้อจำกัดและขาดโอกาสสำหรับการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ตลอดจนการฝึกปฏิบัติในชุมชนและสังคมที่จะช่วยพัฒนาทักษะด้านสังคมและอารมณ์ แต่การเรียนรู้จากกิจกรรมที่มีส่วนร่วมในชุมชนและงานบริการสังคม ก็ยังมีคุณค่าในการให้ผู้เรียนเรียนรู้การขับเคลื่อนสังคม (socially-driven activities) อย่างไรก็ตาม บางครั้งกิจกรรมการมีส่วนร่วมบริการสังคม อาจไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างหรือต้นเหตุของปัญหา จึงเป็นความท้าทายในการจัดการศึกษาที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ พร้อม ๆ กับการใช้การกระบวนการวิเคราะห์วิพากษ์ประเด็นเชิงระบบที่ช่วยให้พลเมืองรุ่นใหม่เข้าใจและแบ่งปันสิ่งที่ตนได้เรียนรู้

เทคโนโลยีดิจิทัลได้สร้างเครื่องมือและทรัพยากรที่ทำให้ข้อมูลด้านต่าง ๆ เป็นประโยชน์ต่อชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะในยุค New Normal ที่เทคโนโลยียิ่งเพิ่มบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานและการเรียนรู้ ดังนั้นแนวคิดของความเป็นพลเมืองดิจิทัลและการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ากับชีวิตประจำวันของพลเมืองยุคใหม่จึงเป็นแนวคิดและทักษะที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้อง Wanitchayaporn (2021) ที่มองว่าการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลในการเข้าสู่ยุคชีวิตวิถีใหม่ (New normal) การพัฒนาคนทั้งในภาครัฐบาลดิจิทัลและองค์กรดิจิทัลภาคเอกชน ยังต้องการให้คนทำงานมีทักษะหลายด้าน (multi-skilled) มากขึ้น มีทักษะการทำงานเป็นทีม มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถจัดการกับความเครียดและความแปลกแยกได้ รวมทั้งต้องเตรียมรับมือกับการที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ในระดับที่สูงขึ้น (high level of unpredictability) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองดิจิทัลมีการกล่าวถึงมานานแล้ว แต่ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ Covid-19 ยิ่งทำให้การพัฒนาทักษะและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการเรียนรู้ประเด็นทางสังคมบนโลกออนไลน์กลายเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาพลเมืองให้เตรียมพร้อมและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

ในอีกด้านหนึ่ง การพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ในรายวิชาศึกษาทั่วไป ควรเน้นบริบท (context) ของผู้เรียนในยุค New Normal มีแนวคิดของการเข้าถึงการเรียนรู้และการใช้งานในรูปแบบที่ยืดหยุ่น (resilient) สอดแทรกบริบทของความเข้าใจในประสบการณ์ของชีวิตและความเป็นมนุษย์ โดยมุ่งไปที่ความต้องการของผู้เรียนเพื่อช่วยเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น ซึ่ง Mathuros (2021) วิเคราะห์การจัดการการเรียนรู้ของยุค New Normal ของภาคการศึกษาไทยว่า ควรเป็นการให้น้ำหนักแบบใหม่เพื่อจัดการปัญหาเดิม เช่น ให้น้ำหนักกับปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพระหว่างครูอาจารย์และนักเรียน มากกว่าจำนวนชั่วโมงที่นักเรียนอยู่ในห้องเรียนหรือเรียนผ่านสื่อโทรทัศน์หรือสื่อออนไลน์ หรือ ให้น้ำหนักกับการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับความสนใจของนักเรียน เชื่อมโยงกับชุมชนและบริบทที่นักเรียนอยู่ มากกว่าการเรียนรู้ที่อิงตามมาตรฐานแบบเดียวกันทั่วประเทศ และให้น้ำหนักกับการเรียนรู้เพื่อสุขภาพกายและใจควบคู่กับการเรียนรู้ด้านวิชาการ

การปรับแนวคิดของการจัดการเรียนการสอนการสอนวิชาทั่วไปในรายวิชาพลเมือง เพื่อพัฒนาแนวคิดและเนื้อหา (concept & content) ที่เป็นองค์ความรู้ที่ผู้เรียนต้องการเป็นพื้นฐานเพื่อการพัฒนาความซาบซึ้งในคุณค่าของแนวคิดการเป็นพลเมือง (an appreciation of civic values) ซึ่งเป็นคุณค่าสากลในชุดคุณค่าและค่านิยมที่สำคัญ แทนที่จะเป็นการเน้นองค์ความรู้ (knowledge) เพื่อให้เกิดการพัฒนาความเข้าใจทางสังคมในระยะยาวและเชื่อมโยงให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพลเมือง และ ชุดเนื้อหาค่านิยมเหล่านี้ควรสะท้อนถึงบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน (Fakhri & Talebzadeh, 2011) โดยพัฒนาเป็นแนวทางของการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปจากแนวคิดและเนื้อหาในเชิงคุณค่าดังกล่าว ไปสู่การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนและออกแบบกิจกรรมการสอน รวมไปถึงสร้างเครื่องมือและวิธีการสอนที่สามารถปรับปรุงประสบการณ์ของผู้เรียน แม้ว่าจะเป็นการเรียนการสอนที่ผสมผสานทั้งในห้องเรียนและการสอนออนไลน์โดยนำลักษณะเด่นและข้อดีของทั้งสองรูปแบบมาผสมผสาน

นอกจากนั้น ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองต้องเน้นการมีทักษะการสื่อสาร การพูดจูงใจ การใช้เหตุผลในการถกเถียงเจรจา อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาทักษะการสื่อสาร ไม่ได้มีวิธีการที่สมบูรณ์แบบสำหรับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในกิจกรรมของความเป็นพลเมือง เนื่องจากมีหลายปัจจัยในแต่ละรูปแบบที่ต้องคำนึงถึง (Rüfenacht, 2021) รวมทั้งกลยุทธ์การสื่อสารและการส่งต่อแนวคิดไม่ควรเป็นรูปแบบที่ตายตัว (static) แต่ต้องมีการติดตามปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับรูปแบบการสื่อสารใหม่ๆ ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

โดยสรุป วิชาพลเมืองในยุคแห่งการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ต้องสามารถตอบโจทย์ปัญหาของสังคมที่เชื่อมโยงกับโลกของความเป็นจริง และเป็นวิชาศึกษาทั่วไปที่นำศาสตร์ความรู้มาใช้ข้ามศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจสังคม เน้นการประยุกต์ใช้ความรู้กับชีวิตจริงของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ถกเถียงในเชิงความคิดขั้นสูง เน้นการแลกเปลี่ยนกันในห้องเรียนที่มาจากมุมมองวิชาชีพที่แตกต่างกัน อันมีจุดอ่อนจุดแข็งที่แตกต่างกัน วิชานี้จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่สร้างและเตรียมพร้อมให้เป็นพลเมืองที่เชื่อมโยงกับปัญหาและการแก้ปัญหาที่พบเห็นรอบตัว เรียนรู้เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลนำทักษะอันเกิดจากการเรียนรู้ไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการศึกษาควรกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในการทำงานและเป็นพลเมืองที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาสังคม ส่งเสริมให้เกิดการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานทั้งรูปแบบในห้องเรียนและรูปแบบออนไลน์

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ผู้จัดการเรียนรู้วิชาพลเมืองในรายวิชาศึกษาทั่วไป ควรเน้นการเรียนรู้ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม การออกแบบกิจกรรมที่ปรับให้เข้ากับสถานการณ์และยืดหยุ่นในการออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มผู้เรียน

2. หลักสูตรการศึกษาความเป็นพลเมืองในยุคความปรกติใหม่ ไม่ควรเน้นที่การจำกัดความรู้ในเนื้อหาและความรู้ที่เป็นทางการ (defining content and official knowledge) แต่เป็นการส่งเสริมผู้เรียนให้วิเคราะห์วิพากษ์บนมุมมองที่หลากหลาย ใช้ความคิดในการแก้ปัญหารอบด้าน ส่งเสริมในความเป็นมนุษย์ที่ช่วยสร้างอนาคตของผู้คนและสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลและการมีส่วนร่วมของพลเมืองรุ่นใหม่ผ่านการใช้โซเชียลมีเดีย
2. บทบาทของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองกับการพัฒนาชุมชนที่สะท้อนทักษะของผู้เรียนในยุคความปรกติถัดไป (Next Normal)

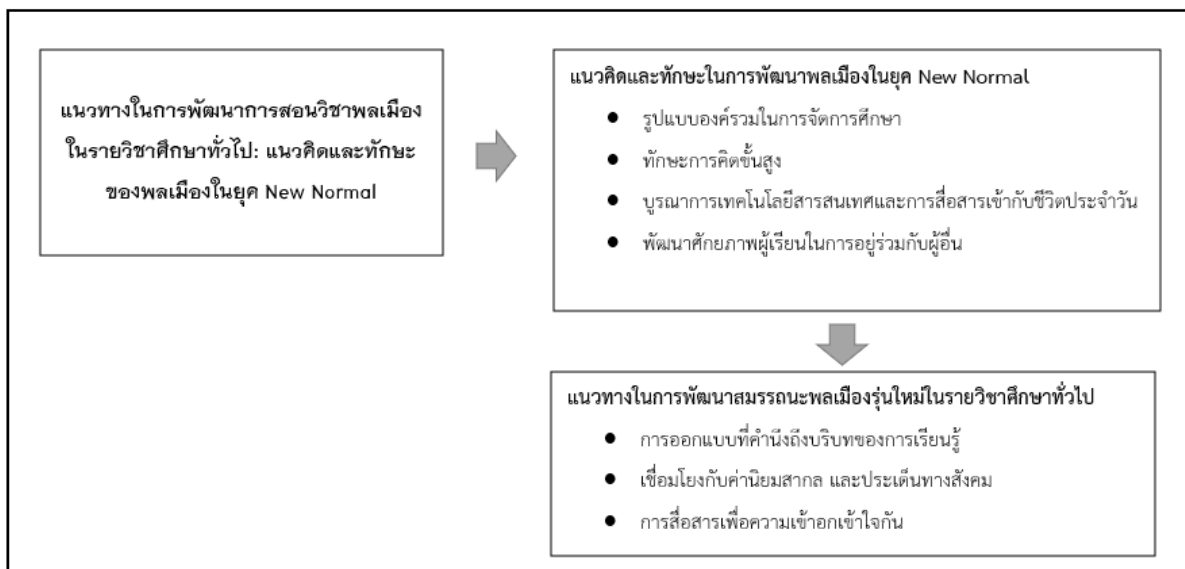
สรุป

การศึกษาวិชาทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ทางสังคมของพลเมืองรุ่นใหม่ ตลอดจนการพัฒนาค่านิยมและพฤติกรรมส่วนตัว โดยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว พลเมืองรุ่นใหม่ นอกเหนือจากการมีองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อวิชาชีพเฉพาะแล้ว ยังต้องเรียนรู้ในการมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมและการทำเพื่อส่วนรวม โดยบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ มีทักษะการคิดขั้นสูง บูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ากับชีวิตประจำวัน รวมทั้งเรียนรู้ที่จะร่วมกันในสังคม

แนวทางในการพัฒนาการสอนวิชาพลเมืองในรายวิชาศึกษาทั่วไป สิ่งสำคัญคือการเชื่อมโยงหลักสูตรกับสังคมโดยรอบของผู้เรียน คำนึงถึงบริบทของผู้เรียนในยุคความปกติใหม่ พัฒนาแนวคิดและเนื้อหาที่เน้นคุณค่าสากล และมีทักษะการสื่อสารที่ช่วยเชื่อมโยงกับผู้คน

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางในการพัฒนาการสอนวิชาพลเมืองในรายวิชาศึกษาทั่วไปบนแนวคิดและทักษะของพลเมืองในยุคความปกติใหม่ (New Normal) เป็นรูปแบบที่ต้องเตรียมความพร้อมผู้เรียนด้วยศักยภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้งเชื่อมโยงองค์ความรู้เพื่อพัฒนาทักษะในฐานะพลเมืองรุ่นใหม่ ที่จะช่วยให้ก้าวผ่านความท้าทายที่ไม่เคยมีมาก่อน (unprecedented challenges) เรียนรู้ที่จะปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ในการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ในรายวิชาศึกษาทั่วไปเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้พลเมืองรุ่นใหม่ตระหนักถึงสังคมและการมีส่วนร่วม ผ่านทางการเรียนรู้ในระบบการศึกษาที่บูรณาการกับกิจกรรมที่ส่งเสริมประสบการณ์ของความเป็นพลเมือง

References

- Anderson, O. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York: Longman.
- Bastedo, M. (2002). General Education. In J. J. F. Forest & K. Kinser (Eds.), *Higher Education in the United States: An Encyclopedia* (pp. 273–276). Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.
- Bunjongparu, N. (2018). The Development of General Education Curriculum to Promote 21st Century Citizenship Skills. *Srinakharinwirot Research and Development (Journal of Humanities and Social Sciences)*, 10(20), 70–84.

- Choi, M. (2016). A Concept Analysis of Digital Citizenship for Democratic Citizenship Education in the Internet Age. *Theory & Research in Social Education*, 44(4), 565–607.
- Fakhri, L. S., & Talebzadeh, F. (2011). A Framework for Professional Citizenship Education Based on Knowledge Management Principles. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 29, 1133–1142.
- Helen, H., & Vidur, C. (2020). The Futures of Education for Participation in 2050: Educating for Managing Uncertainty and Ambiguity. UNECSO. Retrieved March 4, 2022, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374441>
- Hew, K. F., Jia, C., Gonda, D. E., & Bai, S. (2020). Transitioning to the “New Normal” of Learning in Unpredictable Times: Pedagogical Practices and Learning Performance in Fully Online Flipped Classrooms. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17(1), 1–22.
- Hirsh-Pasek, K., Hadani, H. S., Blinkoff, E., & Golinkoff, R. M. (2020). A New Path to Education Reform: Playful Learning Promotes 21st Century Skills in School and Beyond. Policy Brief.
- Kerr, D. (1999). Citizenship Education in the Curriculum: An International Review. *School Field*, 10(3/4), 5–32.
- Lutaj, L. (2021). The Role of University on the Civic Preparation of the Youth. *European Journal of Social Science Education and Research*, 8(3), 15–22.
- Marope, P. M. (2017). *Reconceptualizing and Repositioning Curriculum in the 21st century: A Global Paradigm Shift*. Geneva: UNESCO IBE.
- Mathuros, S. (2021). Management Education Online in the NEW NORMAL COVID-19. *Rajapark Journal*, 15(40), 33–42.
- McKinsey Global Institute. (2018). *Skill Shift Automation and The Future of The Workforce*. McKinsey & Company.
- Organization for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2019). *OECD Learning Compass 2030*. Paris: OECD.
- Pacheco, J. A. (2020). The ‘New Normal’ in Education. *Prospects*. Retrieved December 4, 2021, from <https://link.springer.com/article/10.1007/s11125-020-09521-x>
- Protect Education in Insecurity and Conflict. (2013). *Protect Education in Insecurity and Conflict*. Qatar Foundation Publishing Center.

- Royal Society of Thailand. (2015). *Encyclopedia of Psychology*. Bangkok: Office of the Royal Society.
- Rüfenacht, S. et al. (2021) Communication and Dissemination in Citizen Science. In Vohland, K. et al. (eds) *The Science of Citizen Science*. New York: Springer Publishing.
- Sinclair, R. (2004). Participation in Practice: Making it Meaningful, Effective and Sustainable. *Children & society*, 18(2), 106–118.
- Tanoamchard, W., Unphim, U., & Joungtrakul, J. (2020). Presentation of Qualitative Research Findings. *NRRU Community Research Journal*, 14(4), 1–13.
- UNESCO. (2017). *Preventing Violent Extremism Through Education – A Guide for Policy Makers*. Paris: UNESCO Education Sector.
- United Nations. (2013). A New Global Partnership: Eradicate Poverty and Transform Economies Through Sustainable Development. *The Report of the High-Level Panel of Eminent Persons on the Post-2015 Development Agenda*. New York: United Nations.
- United Nations Children's Fund. (2017). *Analytical Mapping of Life Skills and Citizenship Education in Middle East and North Africa*. UNICEF Regional Office.
- Wanitchayaporn, S. (2021). Developing Digital Skills and Working in a New Normal. *The 13th NPRU Conference*, (Pp.2033–2042). Nakhon Pathom: Nakhon Pathom Rajabhat University.
- Winthrop, R. (2020). *The Need for Civic Education in 21st Century Schools*. Washington, DC: Brookings Institute.